

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)

Journal of Abant Cultural Studies

2025, 10(20): 217 – 227

Balıkesir Hadika-i Hamidiye Saat Kulesi ve Kent Belleğindeki Yeri

Balıkesir Hadika-i Hamidiye Clock Tower and Its Place in Urban Memory

Elif ATICI TEKTAŞ¹

Geliş Tarihi (Received): 10.07.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 28.08.2025

Yayın Tarihi (Published): 31.10.2025

Öz: Kentlerde meydana gelen hızlı değişim ve dönüşümler son dönemde kentlerin kolektif yapısının bozulmasını hızlandırmaktadır. Bu durum kentte yaşayan insanların oluşturduğu değerler sonucu oluşan kent kültürünün de yozlaşmasına sebep olmaktadır. Kolektif değerlerin ve kent kültürünün kaybolmaya başlaması, toplumun da kente olan aidiyetini kaybetmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum kent içinde yabancılaşmaya ve kent yaşamından uzaklaşma gibi sonuçlar ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kentsel yaşamın kendine ait kolektif ve kültürel değerlerin korunması, tanınması ve varlığını sürdürmesi toplum için önem arz etmektedir. Kente ait kolektif ve kültürel değeri olan yapıların kent içinde yaşayan bir öge olarak hem gündüz hem gece kent ile iletişim kurması beklenmektedir. Çünkü insanlar ile birlikte var olan kent, kendisini oluşturan tarihi geçmişle birlikte zamanın her anında var olmalıdır. Yapılan çalışma kapsamında Balıkesir kentinde yer alan saat kulesinin gündüz ve gece zaman dilimlerinde kent belleğindeki varlığı ele alınmıştır. Balıkesir kent belleği ve Saat Kulesi için bu bağlamda herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple Balıkesir Saat Kulesi'ne ait verilerin toplanması, mevcut durumunun saptanması çalışmayı gerekli kılmaktadır. Edinilen bilgiler doğrultusunda Balıkesir Saat Kulesi'nin kültürel miras bağlamında geleceğe aktarılması için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent, kent kimliği, kolektif bellek, kent belleği, Balıkesir Saat Kulesi.

&

Abstract: The rapid changes and transformations that have recently occurred in cities have caused the collective structure of cities to deteriorate. This situation also causes the urban culture formed as a result of the values created by the people living in the city to degenerate. The loss of collective values and urban culture paves the way for society to lose its sense of belonging to the city. This situation causes alienation within the city and alienation from urban life. Therefore, the protection, recognition and survival of the collective and cultural values of urban life are important for society. It is expected that the structures with collective and cultural values belonging to the city will communicate with the city as a living element in the city during the day and at night. Because the city, which exists together with people, should exist at every moment of time together with its historical past. For this reason, within the scope of the study, the existence of the clock tower in the city of Balıkesir in the urban memory during the day and at night has been addressed. There is no study in this context for the Balıkesir urban memory and the Clock Tower. For this reason, the collection of data on the Balıkesir Clock Tower and the determination of its current status make the study important. In line with the information obtained, suggestions were made for the transfer of Balıkesir Clock Tower to the future in the context of cultural heritage.

Keywords: Urban, urban identity, collective memory, urban memory, Balıkesir Clock Tower

Atıf/Cite as: Atıcı Tektaş, E. (2025). Balıkesir Hadika-i Hamidiye Saat Kulesi ve Kent Belleğindeki Yeri, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 10(20): 217-227.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Balıkesir, Türkiye, elifatici.026@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7163-2660.

Giriş

İnsanların kendine ait bir görünüşü kimliği olduğu gibi kentlerin de kendilerine ait bir kimliği ve görünüşleri bulunmaktadır. Çünkü kenti ve kentsel yaşamı oluşturan insanlardır. İnsan gibi kent de zamanla gelişerek varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte yaşanan olaylar ve birikimler bellekte birikmeye başlar. Kent belleğinin oluşması ise o kent içerisinde yaşayan kişilerin, kentte kendilerine ait izleri bulmaları, tanıdıklık duygusunun oluşmasıyla aidiyet duygusunu sağlayacaktır. Bu duygu kentse yaşama uygun, kentle bağ kurmayı sağlayan önemli bir olgudur. Bu sebeple, kent belleğinde önemli yeri olan; ancak eski meydan özelliğinden uzaklaşarak unutulmaya yüz tutan Balıkesir Saat Kulesi'nin kent belleğindeki yerinin irdelenmesi önemlidir. Çalışma kapsamında ele alınan problem, amaç ve yöntem şu şekildedir:

Problem: Teknolojinin gelişmesi ile birlikte kent yaşamı kaçınılmaz olarak değişmektedir. Hızla değişen kentsel yaşam ile kentin belleğini oluşturan mekanlar oluşan yeni kent silüetinde kaybolmaktadır. Kentin belleğini oluşturan bu mekanlar kültürel miras ve aidiyet kavramları çerçevesinde değerlendirilir. Dolayısı ile kent kültürünün hafızası olan bu mekanların kaybı kültürel hafızanın kaybını beraberinde getirmektedir.

Amaç: Balıkesir kent merkezinde yer alan ve kent belleğinde geçmişte önemli bir role sahip olan yapının günümüzde unutulmaması için yapının kente kazandırılmasına yönelik önlemlerle birlikte geleceğe aktarılması için önerilerde bulunmaktadır. Balıkesir bir Osmanlı şehridir; ancak literatürde şehir belleği yerine kent belleği kavramı kullanıldığı için kent belleği ifadesi çalışma içerisinde yer almaktadır.

Yöntem: Yapının tarihi verileriyle birlikte mevcut durumunun belirlenmesi, gündüz ve gece kullanımlarının analiz edilmesidir.

Literatür Taraması

Bellek onu güçlü tutan unsurlarla birlikte var olmaktadır, çünkü duygulara bağlıdır diyen Nora, hafızanın, hatırayı değerli kıldığını belirtmektedir. Bellek mekanlarının önemli bir buluşma yeri olduğunu, bunun altında yatan sebebin bir imge veya göstergeye sahip olmasından dolayı kolektif bellek ile ilişkili olduğunu savunmaktadır (Nora, 2006: 9,19).

Geçmiş şimdiki zamanı etkilediği gibi onu takip eden geleceğin de şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Anıları kaydeden anlamlandırıcı gerektiğinde silen bellek, zaman içerisinde edinilen deneyimleri kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Bu aktarım belleğin anıları koruyan ve bir arada tutan bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak belli zamanı ve imkânı toplumların içinde bulunan yaşanmışlıklara göre değişmektedir. Bellek kavramıyla yakından ilişkili olan anımsama kavramı kadar unutma kavramı da dikkat çeken bir faktördür. Bu bağlamda bir birey neden unuttur neden anımsayamaz denildiğinde Nicklas, 2015:10'dan aktarılmasına göre; olayların tekrarlanmayışı, olayların başka bir duruma benzediği için ana faktörün fark edilmemesi ve göre veya başka bir travma sebebiyle unutulabilir olduğu dile getirilmektedir (Kışmır, 2021: V,5).

Kentlilik, bireylerin kentte yaşamının koşullarını benimsemeleri; kentlilik bilinci ise kentte yaşayan bireylerin kente uygun davranması ve kenti tanıyarak güçlü bağlar kurması anlamına gelmektedir. Kentlilik bilincinin oluşumunda kolektif bellek önemli bir rol oynamaktadır. Kolektif bellek, tarihsel sürekliliği içinde toplum tarafından anlam taşıyan bir yer olması ile ilişkilidir (Biol, 2008:28-29).

Balıkesir kentinin mimari kökeni antik döneme dayandığı söylenilmesine rağmen ilgili döneme ait izler bulunmamaktadır. Mimari temellenme Karesioğulları Beyliği dönemine dayanmaktadır (Şentürk, 2019:11). 18. yüzyılda başlayan batılılaşma hareketleri Osmanlı Mimarisi'nin 20. yüzyılında yeni bir mimari kimlik ortaya çıkarmıştır. Klasik Osmanlı mimarisinin aksine fonksiyon ve biçimlenme birbirinden farklı olmuştur. Batılı mimari üslupların etkisinde eklettik tarzda gerçekleşen bu hareketlilik 1839 yılı Tanzimat döneminde hız kazanmıştır. Balıkesir de bu hareketten etkilenmiş, Batılı tarzda birçok kamu yapısına ev sahipliği yapmıştır (Şentürk, 2019: IV)

Tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapan Balıkesir, Osmanlı İmparatorluğu'na girdikten sonra önemli bir yaşam merkezi olmuştur. Zengin ve tarihi kültürel mirası ile tanınan bir Türk şehri olarak varlığını sürdürmüştür (Yıldırım, 2023: 6). Cumhuriyetin ilanından sonra başlayan imar planı hazırlıkları Balıkesir'de de kendisini göstermiştir. Balıkesir imar planını hazırlamak üzere 1939 yılında görevlendirilen Ernst Egli, 1941 yılında hazırladığı raporları sunması sonucu 1944 yılında yürürlüğe girmiştir. Demiryolu'nun kuzeyinde yer alan Atatürk Parkı'nın kentin bu yönde gelişmesinin ilk adımı olduğunu belirtmektedir. Bu bölgeye sanayi, spor ve eğlence maksatlı işlevlerin dahil edilmesi ve demir yolunun kent içerisinde kalmasının olumlu gelişme sağlayacağını raporda eklemiştir. Diğer taraftan kent gelişiminin batıda Çamlık bölgesi ve güneydoğuda da demiryolu nedeniyle sınırlandırıldığı ve bu nedenle kent sınırlarının kuzey, güney ve doğu yönlerinde gelişmesi gerektiğini belirtmiş ve mevcut olana müdahale etmekten kaçınarak yeni meydan ve yollar için önerilerde bulunmuştur. Hükümet binasının konumunu yanlış olarak nitelendirse de bu bölgenin gelişiminde önemli olduğunu aktarmıştır. Zaman içerisinde Hükümet Konağı'nın arkası boş olan alana ticari yapılaşmaların geldiği görülmektedir. Kent merkezi etrafında 1950'lerden sonra özellikle 1970'li yıllarda çok katlı yapılaşmaya gidilmiştir. Gar Meydanı diğer adıyla Cumhuriyet Meydanı 1980'li yıllara kadar milli bayramların kutlandığı kentsel kamusal alan niteliği taşımıştır (Güney, 2018:387-389).

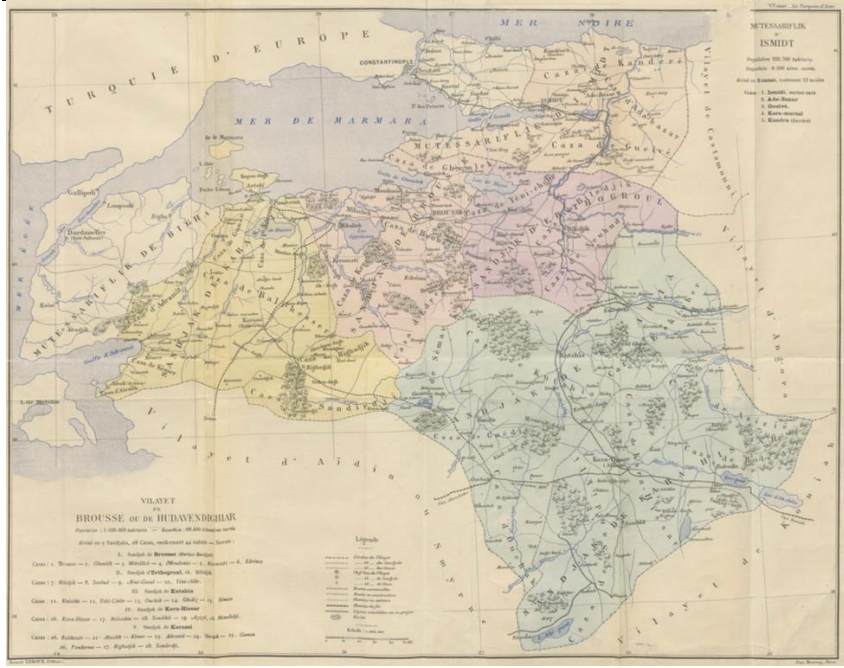
Literatürde şehir ve kent kavramları bulunmaktadır. Kent (modern anlamda) endüstriyel, rasyonel planlamaya dayalı, ekonomik ve politik işlevleri önceleyen; bireyselliğin, yabancılaşmanın ve hızlı dönüşümlerin mekânı temsil etmektedir. Şehir (geleneksel anlamda) ise ortak değerler, dini-kültürel referanslar, estetik bütünlük ve ahlaki düzenin şekillendirdiği mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı yaşam alanı, modern anlamda bir kent değil; daha çok İslam şehri (city of Islam) bağlamında bir şehir olarak nitelendirilebilir. Nasr'a göre İslam şehri, kozmik düzenin yeryüzündeki yansımasıdır. Mekân, yalnızca maddi ihtiyaçlara göre değil, aynı zamanda manevi düzen ve ilahi ilkelere göre inşa edilmektedir. İslam şehirlerinde cami, merkezin hem fiziksel hem de ruhani çekirdeğini oluşturur. Bu yapı, Osmanlı şehirlerinde de belirgindir: Selimiye (Edirne) veya Süleymaniye (İstanbul) sadece ibadethane değil, aynı zamanda bilgi, adalet ve toplumsal hayatın merkezidir. Nasr, modern kentin kaotik ve seküler doğasına karşı, Osmanlı şehrinin tevhid ilkesini mekâna taşıdığını vurgulamaktadır (Nasr, 1987). Cansever'e göre Osmanlı şehri, insanı merkeze alan ve onun yaratılışına uygun bir çevre oluşturduğunu ifade etmektedir. Modern kentlerde görülen yabancılaşmanın aksine, Osmanlı şehirlerinde mahremiyet, komşuluk, sokak ölçeği ve avlu kültürü öne çıkmaktadır. Osmanlı şehirleri, Batılı kentlerden farklı olarak, merkezîyetçi olmayan, parçalı ama uyumlu bir yapıya sahiptir. Evler, sokaklar ve mahalleler, insanın manevi gelişimini destekleyen bir mimari düzen içinde tasarlanmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı şehri, modern kent kategorisine indirgenemeyecek ölçüde medeniyet fikrini taşıyan bir şehirdir (Cansever, 2012). Osmanlı şehirleri mahalleler ve pazar yeri olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Mahallelerde Müslim ve gayrimüslim cemaatler ibadethaneleri etrafında ayrı ayrı yaşarken, pazar yerinde kadı mahkemesi, han, kervansaray, çarşı ve dükkânlar bulunurken; burada Müslim ve gayrimüslim halk birlikte çalışmış ve ticaret yapmıştır (İnalçık & Arı, Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık'ın Çalışmaları, 2005, s. 38). Osmanlı şehircilik ilkesinde İslam ve Türki adetleriyle birlikte kendi idari süreçlerinde de süreklilik anlayışı temel esastır. Fethedilen şehirlerin değerlerine hoş görü ve şehirlerin mimari yapılarının korunması üzerine bir anlayışı benimsemektedir (Uğur, 2015, s. 300-301).

Şehir hayatının gelişimi imparatorlukların gelişimiyle yakından ilişkisi olarak görülmektedir. Osmanlı imparatorlarından Fatih dönemi Osmanlı şehircilik anlayışının geliştiği dönem olmuştur. Osmanlı şehri Osmanlı kültürüne ait değerlerin mekanlaşmış bir biçimdir. Osmanlı şehirleri idari ve ticari fonksiyonların biçimlendiği bir düzene sahiptir. Osmanlı şehirlerinde sınıf ayrımı yapılmadan beraber yaşamak esas alınırken bazı şehirlerde mesleklere göre ayrılan mahalleler görülmektedir. Bu şehirlerden birisi de Kasaplar ve Dinkçiler Mahallesi örnekleriyle Balıkesir'dir (Alişaoğlu & Uğur, 2016: 204,209,

217). Balıkesir'in tarihi, verimli toprakları sayesinde milattan öncesine kadar uzanır. Lidyalılar döneminde Adramytteion adıyla kurulan şehir, zamanla Mysialılar, Grekler, Persler, Makedonlar, Roma ve Bizans hâkimiyetine girmiştir. Roma İmparatoru Hadrianus döneminde Hadrianoutherai adını almış, Bizans döneminde piskoposluk merkezi olmuştur. Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçuklulara, ardından Karesi Beyliği'ne geçen şehir XIV. yüzyılda Osmanlı'ya katılarak sancak merkezi olmuştur. Osmanlı döneminde medrese ve ticaret yolları ile önemli bir ilim ve ticaret merkezi olan Balıkesir, dericilik, dokumacılık ve madencilikle de gelişmiştir. XIX. yüzyılda depremden zarar gören şehir, Kurtuluş Savaşı'nda millî mücadele açısından önemli rol üstlenmiştir. 1926'da "Karesi" olan adı Balıkesir'e çevrilmiştir (Gündoğdu, Tarih yok). Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1512 yılına ait şehir haritası Şekil 1'de ve Balıkesir'in konumunu da içine alan 1890 yılına ait geçmiş dönem şehir haritası Şekil 2' de ifade edilmiştir.

Şekil 1. Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1512, (İnalçık & Quataert , 1997)

Şekil 2. Balıkesir'in konumunu da içine alan 1890 yılı geçmiş dönem şehir haritası (http-1)

Osmanlı şehir dokusu, Batı'daki kentlerle karşılaştırıldığında farklı bir kamusal alan anlayışı sergiler. Batı'da bağımsız ve seküler kent meydanları öne çıkarken, Osmanlı şehirlerinde meydan kavramı çoğunlukla cami külliyesi, çarşı veya idari merkezler etrafında şekillenmiştir. Cami önleri, külliye avluları veya pazar yerleri, sadece ibadet için değil; sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimin de odak noktalarıdır (İnalçık & Quataert, 1997). Bu yönüyle Osmanlı meydanı, dini yapı merkezli olup gündelik hayatla bütünleşmiştir. Kuleler ise Osmanlı kentlerinde Batı'daki gibi meydanın merkezine dikilmiş anıtsal simgeler olmaktan ziyade, işlevsel yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle saat kuleleri, 16. görülmeye başlanmış, 18. ve 19. yüzyıllarda yaygınlaşmıştır. Romalıların güneş saatleri geliştirdikleri bilinmektedir; ancak bunların hiçbiri, İslam dünyasında üretilen güneş saatleri kadar detaylı ve hassas değildir. İslamiyet'in öğle, ikindi ve şafak vakitleri ile oruç ve beş vakit namazı emretmesi, Müslümanları özellikle namaz vakitlerinin başlangıç ve bitiş anlarını belirlemeye yöneltmiştir. Diğer dinlerde bu düzeyde zaman ölçümü önemsenmediği için, İslam ülkelerinde güneş saatleri hem teknik hem de estetik açıdan daha özenli ve hassas şekilde imal edilmiştir (Acun, 2011, s. 3-4).

Saat kulesi geleneği Batı'da 13. yüzyılda başlamış, ilk örnekleri İngiltere ve İtalya'da görülmüştür. 14. yüzyılda Avrupa'da yaygınlaşan bu gelenek Osmanlı topraklarına 16. yüzyıl sonlarında girmiş, 18. ve 19. yüzyıllarda hızla yayılmıştır. II. Abdülhamid'in 1901'deki iradesiyle Anadolu'nun pek çok şehrine saat kuleleri yapılmıştır. Hakkı Acun'un araştırmasına göre Osmanlı coğrafyasında 115 saat kulesi tespit edilmiştir. Bu yapılar sadece zamanı göstermekle kalmamış; sebil, muvakkithane, yangın gözetleme kulesi, yön gösterici ya da meteorolojik ölçüm aracı olarak da kullanılmış, barok ve neoklasik gibi dönemin mimari üsluplarını yansıtmışlardır. En süslü örnekler arasında Tophane, Yıldız Sarayı, Dolmabahçe, İzmir ve İzmit saat kuleleri vardır (Acun, Saat Kulesi, 2008). Saat kuleleri 16. Yüzyılda Osmanlı'nın kent dokusuna dahil olmuş ve saat kulesi yapma geleneği, batıdan doğuya doğru 18-19. yüzyılda artmıştır. Saat kulelerinin Anadolu'nun iç kısımlarına kadar yayılmasının sebebi; II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. Yılında valiliklere saat kulesi yapımıyla ilgili ferman göndermesidir. Yapıldıkları dönemde; genellikle şehrin en üst noktasında, meydanların odak noktasında, kamu

yapılarının yanında ya da bulunduğu yerin en üst bölgesine inşa edilerek kentlerin imgesi olma rolünü her zaman devam ettirmiştir. Saat kuleleri genellikle; kaide, gövde, petek, köşk ve çatı gibi bölümlerden oluşmaktadır (Halaç & Özdemir İlhan, 2014:191-192).

Balıkesir Saat Kulesi, Hadika-i Hamidiye ismiyle birlikte anılmaktadır. Şentürk'ün aktarmasına göre, II. Abdülhamit döneminde yapıldığı belirtilen Hamidiye Saat Kulesi bulunduğu alanda Abdülhamid'e ait olan Hadika-i Hamidiye isimli bir bahçe bulunduğundan söz edilmektedir. Balıkesir Saat Kulesi; dıştan 3,5 m.x3,5 m.; içten 2m.x2 m. boyutlarında kare bir plan üzerine inşa edilmiştir. Yapı zeminden en üstte yer alan ahşap köşke kadar 20,99 metre uzunluğundadır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan bir yapısı vardır. Ahşap köşkün her yöne açılan gotik kemerli toplamda 4 adet balkonu bulunmaktadır. Balkonun demir korkulukları bulunmaktadır. Saat kulesinin içerisinde ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Kulenin tepesinde yer alan çan; her saat başı saat sayısı kadar, yarım saatlerde ise bir kere çalmaktadır. (Şentürk, 2019: 16,51-53). Balıkesir Saat Kulesi 1829 yılında Giritli Mehmet Paşa tarafından silindir şeklinde yapılmıştır. 1898 depreminde kulenin yıkılmasından sonra Sancak Beyi Ömer Ali Bey tarafından beyaz kesme taş kullanılarak kare prizma şeklinde yeniden inşa edilmiştir. Kulenin tepesinde bir kubbe ve çan bulunmaktadır. Kulenin dört yüzünde de saat bulunmakta ve kent içerisinde Koca Saat olarak bilinmektedir (Balıkesir.meb, 2020: 126). 1901 yılında Ömer Ali Bey tarafından tekrar yapılan saat kulesinin 1962 yılında kitabesi onarım görmüştür. Yapının planı İstanbul'daki Galata Kulesi ile benzerlik göstermektedir (Aygör, 2000:59). Balıkesir Saat Kulesi GEEAYK'nun 14/03/1986- 2134 sayılı kararı ile mülkiyeti belediyede olacak şekilde tescillenmiştir.ⁱ1962 yılında ilk onarımdan sonra 2019 yılında Büyükşehir Belediyesi Tarihi Kültürel Miras Şube Müdürlüğü tarafından yapılan incelemeler doğrultusunda restorasyon geçiren yapının onarımı 2021 yılında tamamlanmıştır. Bu uygulamada kulenin iç sıvaları ve merdiveni yenilenmiştir. Dış derz dolgularının yapılması, temizlenmesi ve kopan parçalarının imitasyon yöntemiyle yeniden tamamlanması, Osmanlı Devlet Arşivi, Kent Arşivi ve II. Abdülhamid'in Yıldız Arşivi'ndeki belgelerden yararlanılmıştır.ⁱⁱ Balıkesir Saat Kulesi, yapıldığı zamandan itibaren kentin odak noktası olmuştur. 100 yıldan daha fazla bir süredir özgün malzemesi ve o bölgedeki en yüksek yapı olması nedeniyle kentlinin de her zaman dikkatini çeken bir imge olmuştur. Geçmiş dönemde kent merkezinde yer alması da saat kulesine önemli bir rol tanımlamaktadır.

Günümüzde Balıkesir kentinin kimliğinin oluşmasında tarihsel süreçte görülen Milli Mücadele'de önemli bir rol oynamaktadır (Özne ekleyiniz). Bu sebeple kentin birçok yerinde Kuvayi Milliye adının yapılaşmasıyla karşılaşmaktadır. Gar binası, caddeler, müzeler bunlara örnektir (Aliağaoğlu & Mirioğlu, 2020:387). Bellek haritalama çalışması yapılan araştırmada Balıkesir için kentsel imaj elemanlarının odak noktaları olduğu görülmektedir. En çok tekrar eden ve akılda kalanlar ise yüksek oranda Atatürk Parkı ve devamındaki Gar Binası'dır. Kentin önemli kimlik unsurlarından birisi olan Saat kulesinin ise hatırlanmadığı görülmektedir. Bu durum saat kulesinin kent kimliği rolünü kaybetmesine neden olmaktadır (Aliağaoğlu & Mirioğlu, 2020: 393). Balıkesir Saat Kulesi'nin Balıkesir geçmiş tarihinde ve günümüzde önemli bir yapı olduğu bu sebeple geçmiş ve gelecek arasında köprü kurduğu için kentin güçlü bellek mekanlarından birisi olduğu söylenebilir.

Balıkesir Saat Kulesi'nin geçmiş dönemlere ait fotoğrafları Şekil 3 ve Şekil 4'te ifade edilmiştir.

Şekil 3. Hamidiye Saat Kulesi İlk Hali (1897 Depremi Öncesi) (Şentürk, 2019:167)

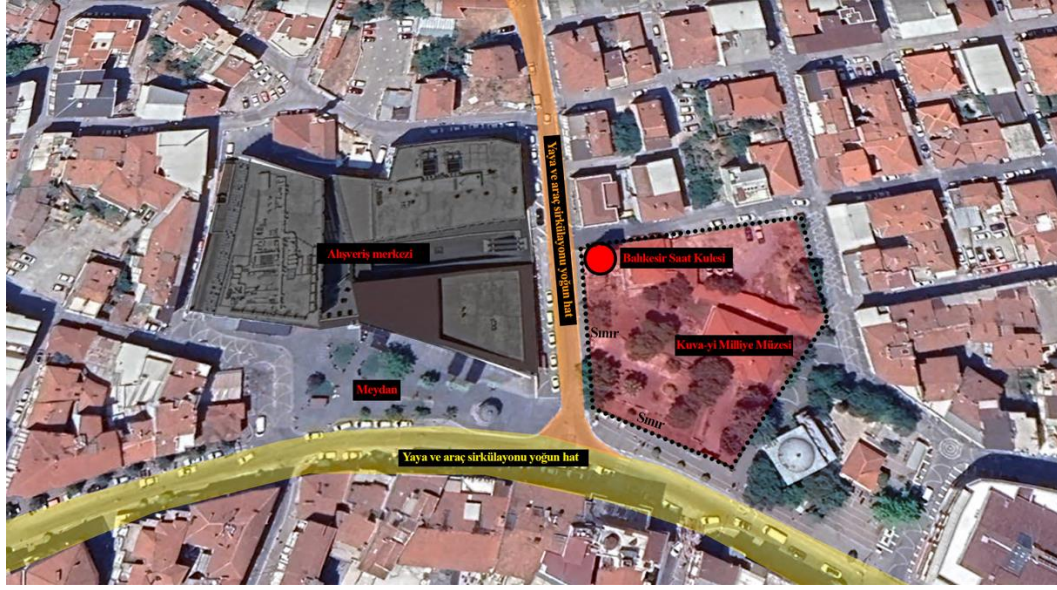
Şekil 4. Balıkesir Saat Kulesi'nin geçmiş döneme ait fotoğrafları

Şekil 3 ve Şekil 4'te görüldüğü üzere Balıkesir Saat Kulesi'nin geçmişte bir meydan içerisinde yer aldığı ve kent içerisinde bir imge olarak rol aldığı görülmektedir. Geçmiş dönemde kent silüetinde görüldüğü, ancak günümüzde bu durumun değiştiği Şekil 5'te ifade edilmiştir.

Şekil 5. Birinci fotoğraf geçmiş dönemde kent içerisinde Balıkesir Saat Kulesinin görünümüⁱⁱⁱ; ikinci fotoğraf Google Maps'ten alınmıştır.

Saat Kulesinin sınırlar içerisinde olduğu ancak meydanlaşma özelliğini kaybettiği 16.04.2005 tarihinde Google Maps'ten alınarak oluşturulan harita üzerinden Şekil 6'da ifade edilmiştir. Saat kulesinin kent içerisinde gündüz ve gece nasıl görüldüğü ise Şekil 7'de ifade edilmiştir. Kültür envanterinde harita olarak da yeri işaretlidir (Sülük, 2024).

Şekil 6. Balıkesir Saat Kulesi ve çevresinin analizi

Şekil 7. Balıkesir Saat Kulesi gündüz ve gece görünümü

Yöntem

Yapılan çalışma niteliksel araştırma kapsamında durum çalışması grubuna girmektedir. Balıkesir Saat Kulesinin mevcut durumunun irdelenerek kent belleğinde yeniden etkin rol alması için durum tespiti yapılmıştır. Bunun için yazınsal analiz, yapının yerinde görülmesi, aynı gün içerisinde yapının gündüz ve gece fotoğraflarının çekilerek, yapıyla kentlinin iletişimi irdelenmiştir. Saat kulesinin çevresindeki yolların yaya ve ara sirkülasyonu kontrol edilerek, saat kulesinin bulunduğu sakin kalan hatta, saat kulesiyle olan teması artırmak için öneri geliştirilmiştir. Yapının durum analizinin yapılmasından sonra, kent belleğinde sürdürülebilir olması için geliştirilebilir yöntemler ortaya konulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Yerinde tespitler sonucunda yaya ve araç sirkülasyonunun yoğunluğu ve şehirde bu alanda 2025 yılında etkinlik yapılmadığı görülmüştür.

Yapılan yerinde gözlemler sonucunda;

- Balıkesir Saat Kulesi, Türkiye’de bulunan diğer çoğu örnek yapıdan farklı olarak meydana bulunma özelliğini kaybetmiştir.
- Kamusal bir yapı olan Balıkesir Saat Kulesi, sınırlanmış bir alan içerisinde bulunmaktadır. Bu durum kentliyle olan direkt teması engellemektedir.
- İmgesel nitelikte olan yapı, ne kadar gizlense de çan sesleri sayesinde kentli tarafından fark edilmektedir.
- Gündüz müze içerisinden daha yakından görülebilirken, müze saatleri dışında dışarıdan izlenilmekte; gece ise ışıklandırmaları aracılığıyla fark edilmektedir.
- Sosyal etkileşim alışveriş merkezi ve önündeki meydana toplandığı için saat kulesinin bulunduğu alan sessiz bir duruş sergilemektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Yapılan araştırmalar sonucunda Balıkesir Hadika-i Hamidiye Saat Kulesi’nin geçmişte kamusal bir meydana bulunduğu için insanlarla temasının daha etkin bir şekilde olduğu görülmüştür. Ancak günümüzde Kuva-yi Milliye Müzesi içerisindeki bahçede bulunan saat kulesi kamusal bir meydana koparılarak sınırları olan bir alan içerisine alınmıştır. Diğer taraftan hafta içi ve hafta sonu gözlemlerinde bu müzenin kullanım yoğunluğunun fazla olmadığı görülmektedir. Kentleşmeyle birlikte yapılaşmanın da artması artık bir meydana olma özelliğini kaybeden saat kulesinin önünde bir alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bu durum caddede ve sokakta bulunan kişinin saat kulesiyle olan görsel temasını etkilemektedir. Ancak alışveriş merkezinin içindeki yürüyen merdivenlerden çıkış saat kulesine bakış açısıyla olması yönünden etkilidir. Diğer taraftan meydana bir yerde bulunurken saat kulesinden duyulan çan sesleriyle, kentte böyle bir yapının var olduğu anlaşılmaktadır. Yapının kent ve kentliyle olan etkileşiminin artması, kent belleği yönünden anımsamayı da sağlayacaktır. Bu sebeple yapının kent kültürü bağlamında yeniden etkin rol alması ve unutulmadan kent belleğinde var olması için önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler;

- Balıkesir Saat Kulesi’nin görünmesini engelleyen alışveriş merkezinin yıkılması beklenmediği ve zor olduğu için, geçmiş dönemde var olan meydana bulunma özelliğini yeniden yaşatmak için; alışveriş merkezi önünde oluşan kamusal alandan saat kulesine doğru insanları çeken imgesel nitelikte rekreasyonel bir düzenleme oluşturulabilir.
- Balıkesir Saat Kulesi’nin sınırlı alanlar içerisinde değil; gündüz ve gece kentliyle temasta bulunabileceği yeni bir düzenlemeye gidilebilir.

- Saat kulesinin bulunduğu alan içerisinde kent belleğindeki önemini vurgulayan geçmiş dönem fotoğraflarından oluşan bir bellek sokağı konseptiyle, kulenin yanında bulunan müze birlikte çalışabilir.
- Saat kulesinin bulunduğu sakin alan, saat kulesiyle kurulacak etkileşim ile daha canlı bir hale getirebilir. Bu etkileşim yönlendirme tabelası ve bilgilendirme tabelası şeklinde olabilir.

Balıkesir Saat Kulesi'ne yönelik öneri tabelalar ChatGPT ve Gemini'den yararlanılarak oluşturulmuş ve Şekil 8'de ifade edilmiştir.

Şekil 8. Balıkesir Saat Kulesi'ne yönelik öneri tabelalar

Balıkesir Saat Kulesi hem kentsel kimliğin ve tarihsel sürekliliğin göstergesi hem de Osmanlı saat kuleleri çalışmaları içinde fonksiyonel ve estetik bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Bu yapının kent belleğindeki yerinin incelenmesi, hem şehrin tarihî ve kültürel mirasını anlamak hem de toplumsal kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendirmek açısından önemlidir. Saat kulesi, Osmanlı modernleşme sürecinin izlerini taşıyan ve kentte toplanma, buluşma ve yön bulma işlevi görmüş simgesel bir yapıdır. Kentlilerin bu yapıyı nasıl algıladığını ortaya koyan çalışmalar, mekânsal belleğin ve kamusal alanların dönüşümünü anlamaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca, elde edilen bulgular yerel yönetim politikalarına rehberlik ederek restorasyon ve korunma çalışmalarını destekleyerek, turizm ve kültürel farkındalığın artırılmasına da imkân sunmaktadır.

ⁱ https://www.karesi.bel.tr/statik/tescilli-anitsal-yapilar/?dil=tr_TR, Erişim tarihi: 01.09.2025

ⁱⁱ Restorasyon bilgilerine 12.02.2025 tarihinde Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi'nde yer alan bilgilendirici tabeladan ulaşılmıştır.

ⁱⁱⁱ 12.04.2025 tarihinde Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi'nden edinilmiştir.

Kaynakça

Acun, H. (2008). Saat Kulesi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (35), 1-2.

- Acun, H. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları,
- Aliağaoğlu, A., & Mirioğlu, G. (2020). Balıkesir Kent Kimliği. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*(42), 374-399.
- Aliağaoğlu, A., & Uğur, A. (2016). Osmanlı Şehri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos* (38), 203-226.
- Aygör, İ. (2000). *Balıkesir Yöresi Üzerine İnceleme*. Lefkoşa. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi: K.K.T.C. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Balıkesir.meb. (2020, Şubat 11). *Şehrimde Ben, Balıkesir (Ünite 5)*. Mart 2025 tarihinde balikesir.meb.gov.tr: https://balikesir.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_02/11165428_5._Unite_2_2_2_3.pdf adresinden alındı
- Biol, G. (2008). Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi. *Mimarlık Dergisi* (65), 28-31.
- Cansever, T. (2012). *Kubbeyi Yere Koymamak*. (M. Armağan, Dü.) İstanbul.
- Gündoğdu, B. N. (Tarih yok). *Balıkesir*. Eylül 2025 tarihinde İslam Düşünce Atlası: <https://islamdusunceatlası.org/mekanlar/balikesir/139> adresinden alındı
- Güney, Y. İ. (2018). Balıkesir Kent Morfolojisi: Tarihsel Bir Okuma. "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. *Kentsel Morfoloji Sempozyumu* (s. 383-295). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Halaç, H. H., & Özdemir İlhan, S. (2014). Kentsel İmge Olarak Saat Kuleleri; II. Abdülhamit Han Dönemi Saat Kulelerinin İstanbul Dışı Türkiye Coğrafyasında Dağılımları ve Bir Tipoloji Denemesi. *E-Journal of New World Sciences Academy, NWSA-Humanities*, 9(4), 190-200.
- İnalçık, H., & Arı, B. (2005). Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık'ın Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3(6), 27-56.
- İnalçık, H., & Quataert, D. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. (H. Berktaş, Dü.) İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İstanbul Üniversitesi. (2023). *II. Abdülhamidhan Fotoğraf Albümü*. Yıldız Sarayı Albümü.
- Kişmir, G. (2021). *Bellek ve Anımsama*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Nasr, S. H. (1987). *Islamic art and spirituality*. Albany : State University of New York Press,
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekanları*. Ankara: Dost Yayınevi, çev. Mehmet Emin Özcan.
- Sülük, D. (2024, Ekim 02). *Balıkesir Saat Kulesi*. Mart 2025 tarihinde Kültür Envanteri.
- Şentürk, N. (2019). *Balıkesir Merkez İlçesindeki Kamu Yapıları (19. Yüzyıl-20. Yüzyıl Başı)*. İstanbul. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı .
- Uğur, Y. (2015). Şehirler ve Şehirleşme . M. Genç içinde, *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir* (s. 293-327,
- Yıldırım, B. (2023). *Balıkesir Tarihi Bibliyografyası*. Bandırma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.